

Vizsgálat

– Őfelsége haladéktalanul vizsgálatot rendelt el a színe elé jutott bizonyos panaszok orvoslására. A megbízólevelem! – mondta szárazon a királyi követ, hogy minél előbb túl legyen jövedele céljának közlésén.

Kelletlenül átvette a tekercest, kigöngyöltette, és egyetlen pillantással átfutotta az elejét: MANDATUM NOS MAXIMILIANUS SECUNDUS Nicolas comes Zrini hatalmaskodásainak, túlkapásainak, erőszakos birtokszerezéseinek, túladóztatásainak, eretnokségének ügyében. Csak a végén lassult le a szeme: Az uralkodó minden alattvalójáért felel, és bármelyik ujját harapja is meg, mindegyik fáj neki. A gyors, igazságos és kedvező kimenetelű eljárás reményében kegyes jóindulatunk jeléül ezt az aranyozott serleget küldjük hűségese szolgálóknak, János fia születésére.

Vagy úgy! Vizsgálatot! Bizonyos panaszok orvoslására... Hát csak vizsgálják ki nyugodtan azokat a panaszokat. És mindegyik felséges ujjá fáj neki, bármelyikbe is harap? Akkor ne harapjon bele egyikbe se! Még alig egy éve van a trónon, és bizony ahhoz képest jól söpör az új söprű, nagyon is jól. A legszívesebben kettőbe tépné ezt a papirost. Közben a követ intett a mögötte álló kísérőnek, aki az asztalhoz lépett a serleggel, óvatosan letette, majd mindketten kimérten meghajolva távoztak. Utánuk se fordult.

A vizsgálóbizottság először a várban kezdett kutakodni, kérdezősködni, utána a városban, a környező falvakban, majd útra kerekedtek le Siklósról, Siklósról Csurgóra mentek, Csurgóról Kanizsára, Kanizsáról pedig egészen Csáktornyáig. Nem hagytak ki semmit, ami a felmerült panaszokat esetleg bizonyíthatta volna. Meghallgattak minden érdekeltet, apró-cseprő esetet, bejártak minden helyszínt, tüzetesen áttanulmányoztak minden iratot, gondosan jegyzőkönyvbe vettek minden adatot, és csak az augusztus végi ködökkel tértek vissza Szigetvárra. A királyi követ a vaskos paksamétát is éppen olyan szárazon és kimérten nyújtotta át, mint hetekkel előtte a mandátumát, csak annyival volt bőbeszédűbb, hogy közölte: Három nap múlva indulnak vissza Bécsbe, addig

van ideje átolvasni az egészet, és válaszolni rá, vagy menteni magát. Ahogy gondolja.

Első mérgeiben bele se akart nézni, vigye az ördög az egészet, inkább volt kedve Jánoskával játszani, aki néha már a kezecskéjét is kinyújtotta feléje, és közben mindenfélét gügyögött. De aztán estefelé, amikor egyedül maradt, mégis csak elszánta magát, leült a paksaméta elé, és elkezdett perlekedni a betűkkel.

– Lássuk csak! Mit hordtak össze a vesztetre? Hogy húszévesen Szapolyai mellett harcoltam Ferdinánd ellen? Alaposan beleástak magukat a múltamba. A legeslegmélyébe. Ennek kellett ekkora feneket keríteni? Királyi követtel meg vizsgálóbizottsággal? Nem volt az titok soha, ország-világ tudta. De miért éppen most jutott eszükbe? Ki tudja? Igen, húszévesen Szapolyaival gondoltam megmenteni az országot a török veszedelemtől. Márpedig azért bármikor hajlandó vagyok a pokolbéli ördöggel is cimborálni, legyen az akár magyar, akár német. Ezért is kerültem egyik oldalról a másikra. Még a pokolbéli ördöggel is...

Hogy kapzsiságom már akkor sem ismert határt? Hogy Török Bálinttól erőszakkal szereztem meg a vránai birtokokat, és fegyverrel foglaltam el Csurgót tizenkét faluval együtt? Hogy megátalkodott makacsságomban még a király parancsára sem adtam vissza az ebül szerzett jószágot? Elfoglaltam a zágrábi püspök és a Blágay család birtokait, és nem átallottam tengelyt akasztani magával a püspökkel sem? Én inkább arra emlékszem azokból az időkől, hogy a viszály viszályt szült, és a harcokban elvesztettem egyetlen öcsémet, Jánost, akinek a neve most Jánoskában él tovább. Itt meg az áll, hogy az ő halálával lettem az összeharácsolt vagyonok egyetlen ura. A fájdalommat fordítják ellenem a régi sebek felszaggatásával.

Raadásnak pedig belekeverik a házasságomat. A halál szentsége után a hetedik szentséget is a lepcsés szájukra veszik a befeketésemre. Hogy a harácsolást erkölcstelen módon a házasságommal folytattam. Hogy a gyámleányomat vettem feleségül, így jutottam huszonöt várhoz, muraközi birtokokhoz. Corpus delictit fabrikálnak Frangepán Katalinból, aki tizenhárom gyereket szült a világra, közülük ötöt eltemetett, olyan páratlan vitézséggel, mint amilyennel ezek az irigyeim soha nem merészelnének kiállni a török ellen.

Na és ha birtokot szereztem? Mi van abban? Nem a magam hasznára szereztem, hanem az ország védelmére. De itt még ez is a rovásomra kerül. Hogy nem is az országért, hanem a saját vagyonoméért. Talán bizony a Somlyó hegye is az én vagyonom, az én tulajdonom az összes szőlőjével együtt? Ugye, hogy nem? Pedig a hegy tövében, Vásárhelynél a császár generálisa ölbe tett kézzel nézte végig, amíg megállítottam a törököt, miközben a legjobb embereim odavesztek. Meg Pest városa is az enyém, amelynek ostrománál négyszáz huszárommal megfutamítottam a török őrseget, amikor az kiütött ránk? Pest is az én birtokom? És Bécs városa is? Azért harcoltam három hétig annak is az ostrománál, mert az enyém? Hiába kérdezném, nincs kitől. Csak hangot hallok innen a papirosról, de embert sehol se látok. Az mind a sorok között bujkál.

És lám, hogy megszerették hirtelen a parasztot is! Hatalmaskodtam, hadiszert fuvaroztattam, utat, hidat építtettem velük az ágyuk vontatására? Hadba vonuláskor rendszeresen egy kemence kenyeret és egy köből árpát vettem ki minden telekre? Meglehet. De máskülönben miből etettem volna a katonáimat, akikből a legutolsó is többet ér az ilyen rágalmozóknál. Ki gondoskodott róla, hogy elvethessék azt az árpát, hogy megteremhessen, hogy ne égesse fel, ne tiprassa le a török, és hogy learathassák? Ki gondoskodott róla, hogy kiszülhessen az a kenyér? Ők egy szalmaszálat se tettek érte keresztbe.

Melege lett, zúgott a feje, mint a méhkas. Az ablakhoz ment, kitárta, belebámult a langyos sötétségbe, nagyokat lélegzett, és egy darabig elnázta a sziporkázva hulló csillagokat, majd visszatért az asztalhoz, és tovább lapozott a paksamétában.

Hogy szenvedélyes, ellentmondást nem tűrő természetem van? Hogy többször is lázadó, felségsértő hangon beszéltem a korábbi királlyal, Ferdinánddal? Bizony, beszéltem, ha kellett. Ha nem tudtam tovább türtöztetni magam. Isten már csak ilyenek teremtett. Ami a szívemen, az a számon. Hallgattam volna, amikor hat esztendőn át nem kaptam meg tárnokmesteri fizetségemet? Vagy amikor kellő segítség híján a magam erejéből védtem a birodalom határait? Még a kevés királyi zsoldossal is csak a fölém rendelt császári generálisok engedélyével rendelkezhettem. Úgy gyámkodtam rajtam, mint valami taknyos kölykőn.

Hogy horvátból lettem magyar? És ezek itt? Ezek magyar létükre mivé lettek? Ezek, ezek, ezek a...Kik ezek egyáltalán? Hogy a nevemet is úgy kellett megmagyarítani? Nekik még nevük sincs, a kilétét egyikük sem fedi fel, csupa névtelen vall rám, csupa közelebből meg nem nevezett vagy a neve elhallgatását kérő személy, csupa Anonymus. Az ilyen sötétben lapítókkal a legnehezebb megküzdeni, akik hátulról támadnak, nem látnak tovább az orruk hegyénél, és a konyhájukból ítélik meg az egész világot. Itt van, ni! Ennek az a baja velem, hogy nem adtam oda az emberemet, Pálffy Benedeket egy menyegzőre, pedig nála ezen a földön jobb nincsen aranyos, virágos étkek és pávasültek készítésére. Hanem megparancsoltam neki, hogy ha fejét, tisztességét, életét szereti, ne merészeljen odamenni, hiába hívják, mert aznap nálam lesz dolga Monyorókeréken, ahol Miklós napot ültünk. Ezt legalább gyanítom, ki lehet. Batthyány valamelyik atyafiának esküvőjére nem adtam oda Pálffy Benedeket. Ez a szél tehát onnan fúj. De itt már ugyancsak kifogyhattak a szuszából, ha ilyet hoznak fel ellenemre. Ez a királyt aligha fogja érdekelni. Ezt nem veheti se hatalmaskodásnak, se túlkapásnak, se erőszakos birtokszerzésnek, se túladóztatásnak, de még eretnekségnek sem. Legfeljebb megjön tőle az étvágya az aranyos, virágos étkekre, a pávasültekre, és elkéri tőlem Pálffy Benedeket. Oda is adnám neki szívesen. Csak ne Miklós napon kérje.

Itt a végén, itt azért még egyszer nagyon belém marnak, mint a veszett kutya, úgy belém marnak. A mostani feleségemmel az a bajuk, hogy apja a cseh protestánsok főkolompója volt, és a lányát is ilyen szellemben nevelte. Ezek talán még a leveleket is elolvasták, amiket Katalin halála után a tavalyi esküvőnkig három

hosszú esztendőkön át egymással váltottunk. Volt rá idejük bőven. Kivártuk a gyászidőt tisztességgel. Morvaország pedig mesze van ide, azon a hosszú úton gyerekjáték olvasásra megszerezni, felbontani aztán újra lepecsételni egy levelet. Ehhez vajon mit fog szólni Miksa, ha ezt olvassa? Mert ő ugyancsak hajlott Luther felé, nemhiába hívják a háta mögött Lutheránus Habsburgnak. Vajon tudja-e magáról, hogy annak hívják? A legszívesebben megkérdezném tőle. De nem kérdezem. Elég volt a kérdezősködésből. Meg aztán quod licet Iovi, non licet bovi.

Közben a sötétség leple alatt beborult. A sziporkázva hulló csillagok helyett, égzengés és zuhogó zápor kíséretében sűrű villámok vonaglottak végig az égbolton. Betette az ablakot. Ha már királyi rendeletre így meghurcolták, és semmibe vették a nevét, a tisztességét, nem marad más hátra, mint lemondani. Becsületből. Talán ezt is akarták. Legyen igazuk! Menteni, hogy mentse magát? Kitől? Mitől? Tíz esztendeje a báni méltóságáról mondott le, és milyen jól megvan nélküle. Most lemond a többiről. Azok nélkül is jól meglesz. De meg ám! Visszaült és írni kezdett...

Ha Felsőged bizalma úgy megrendült irányomban, hogy hitelt ad mindannak, ami ezen iratokban áll, kész vagyok letenni mind a tárnokmesterséget, mind a dunántúli főkapitányságot, mind a szigeti kapitányságot, és visszavonulni birtokaimra, hogy életemet ifjú feleségemnek és János fiannak szenteljem, akinek a születésére küldött aranyserleget hálás hódolattal megköszönöm. Ha újra támadna a török, amint az hírlik, a vár esetleges ostrománál jelen akarok lenni, és ha nem leszek is főkapitány, e vidék védelmezését akkor is magamnak kérném. Jó híremnek és nevemnek sérelme nélkül ott szolgállok, ahol Felsőged parancsolja, bezárkózom a várba, vagy odakint szállok hadba. Várom felsőged sürgős válaszát, hogy tudjam magam mihez tartani, és mindhárom tiszttségemtől távolmaradásom ne szolgáltatson ellenségeimnek alkalmat megrágalmazásomra. Életem árán továbbra is híven és derült arccal akarom szolgálni Istent, királyt, a kereszténységet és ezt a végpusztulásba sodródott magyar hazát.

Fidelis servitor, Nicolaus comes de Zrinio etc.

A vizsgálóbizottság három nap múlva visszaindult Bécsbe. Benne három napig forrt az indulat, de a harmadikra lecsillapodott annyira, hogy lemondólevele és a paksaméta átadásakor nyugodt hangon feltartsa egy szóra a követet, aki ezúttal egymagában jött, és távozni is olyan hirtelen akart, mint amilyen hirtelen érkezett.

- Olyat nem találtak, aki mellettem vallott volna?
- Nem olyat kerestünk
- És olyat se, akinek neve lett volna?
- Tiszteletben kellett tartanunk mindenkinek a kívánságát...
- És az én kívánságomat nem kellett volna tiszteletben tartani?
- Meg Őfelsége érdekeit...
- Őfelsége igazságos eljárást ígért.

- Az is lesz. Ez még csak a jegyzőkönyv.
- Meg a lemondólevelem.
- Késlekedés nélkül továbbítom - használta ki a kapóra jött alkalmat a követ, majd gyors meghajlás után úgy távozott, mintha a tatár hajtana.

Miksa akkor éppen a birodalmi gyűlésen járt Majna-Frankfurtban, és csak november elején tért haza. A sok felhalmozódott ügyes-bajos dolog intézése közben eltelt egy hét is, amíg a Zrínyi ellen indított vizsgálat jegyzőkönyve a lemondólevéllel együtt elébe került. Dönteni azonban nem tudott, és miközben már második napja fontolgatta, hogy mitévő legyen a sürgető és máris késedelmet szenvedett ügyben, megérkezett a birodalom isztambuli kémjének régen várt jelentése, amelyet a kancellár azonnal bevitt neki. A jelentés szerint arrafelé jó ideje nagy a sáskajárás, és a csapás a nyár elejére, búzapiruláskor minden bizonnyal eléri a magyarországi délvidék gabonátábláit.

- Lám csak, a bölcs előrelátás segítségünkre sietett a kényes döntésben - lélegzett fel megkönnyebbülten a király, és a kancellárhoz fordult. - Nem hiába gondoskodtunk trónra lépésünk óta minél több hű, óvatos és szorgalmatos kémről, akik gyakran és híven tudósítanak mind idehaza alattvalóinkról, mind a külföldön a szultán terveiről. Ebben a helyzetben szükségünk lesz Zrínyire, ezért nem fogadhatjuk el lemondását. A megfelelő ígéretek birtokában bizonyára ő is meghajlik akaratumk szerint, ahogy leveléből is kihallani. Azonnal írják meg neki az erről szóló óhajunkat. Röviden, minden különösebb teketória nélkül.

A kancellár beszólitotta a titkárt.

November közepén már a levél címzettjének kezében volt a döntés:

Miksa király kegyelmesen veszi Zrínyitől Szigetvárnak és környékének védelmére célzó emlékiratát. Éppen ezért kisebb botlásait, emberi gyarlóságait nagylelkűen megbocsátjuk, s hűsége, vitézsége, okossága, szorgalma, valamint a hadi dolgokban jártasságára nézve nem bocsátjuk el tisztsegeiből, sőt illőnek és üdvösnek találjuk, hogy az Istentől nyert gazdag adományt a haza és az uralkodó javára fordítsa ezután is.

Maximilianus Secundus etc.

A hű, óvatos és szorgalmatos isztambuli kém következő jelentése május elsején már a megszámlálhatatlan sáskahadak elvonulásáról tudósított Magyarország felé, amiért az ottaniak nem győztek eleget hálálkodni Allahnak, Mohamednek, de kiváltképp Szulimán szultánnak. A hírre Zrínyi Jánoskával együtt Csáktornyára küldte feleségét. Ott tudta őket a legnagyobb biztonságban. Majd megírta végrendeletét, és lelkében megbékélve megbocsátott az ellene vétkezőknek. Volt belőlük bőven. Júliusban Szulimán hatalmas hidat építve, sáskahadai élén Eszéknél átkelt a Dráván, és augusztus ötödikén ostromgyűrűt vont Szigetvár köré. Augusztus 19-én Zrínyi katonáival bezárkózott a várba, hogy az Istentől nyert gazdag adományt a haza javára fordítsa. Ahogy az uralkodói levélben meghagyták. Most már tényleg szükség lett rá. Nagyon nagy szükség.